

Cimera Mundial de la Societat de la Informació: la contribució de la societat civil

Martí Petit

- *El mes de desembre passat, va tenir lloc a Ginebra la primera fase de la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (CMSI). L'objectiu d'aquesta cimera, que es clourà a Tunísia el 2005, és promoure una societat de la informació sense exclusions, impulsant la incorporació dels països menys desenvolupats a aquest nou entorn. Per a tal objectiu, s'ha demostrat que el paper de la societat civil és cabdal, atès que és el col·lectiu més dinàmic i que té, juntament amb les administracions locals, més arrelament en la realitat quotidiana. Finalment, la societat de la informació només serà un fet si s'insereix en un teixit social dinàmic i divers. Per aquesta raó, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya coorganitza en el marc del Fòrum Universal de les Cultures una conferència internacional per tractar aquesta temàtica¹. L'objectiu d'aquesta trobada és, amb la participació oberta de la societat civil i les administracions locals, concretar, ampliar i quantificar el Pla d'Acció aprovat a Ginebra². D'aquesta manera, els col·lectius més implicats en la promoció de la societat de la informació tindran tot el protagonisme en el procés de la CMSI.*

Connectar-se a la societat de la informació: la gran barrera de les infraestructures

Darrere les declaracions que proclamen la necessitat d'una societat de la informació justa, sempre hi ha la barrera de la connectivitat i de la falta d'infraestructures en els països en vies de desenvolupament, en especial d'Àfrica i del sud-est asiàtic. A més a més, aquest problema va unit a formes socials i familiars que sobrecarreguen de responsabilitats certs col·lectius, com ara les dones. L'accés és, doncs, solament la meitat del problema. La incorporació massiva d'aquests països a la societat de la informació global també requereix formació, producció de continguts locals i generar interès a la comunitat local.

Per tal que aquests projectes siguin una realitat, cal una combinació de factors que no sempre és fàcil: un (mínim) col·lectiu humà amb capacitats i coneixements, un impuls o simple beneplàcit de les institucions locals (que de vegades consideren un greu perill tant l'educació com la circulació del coneixement) i també ajuda financera internacional. Així, des d'Uganda al Nepal passant per les Illes Salomó, les iniciatives locals intenten que les zones històricament desconnectades no perdin les oportunitats de la nova era digital.

En aquest sentit, és especialment rellevant el cas d'Uganda. Tot i tractar-se d'una democràcia molt jove (les primeres eleccions presidencials van ser el 1996), Uganda té un sistema econòmic i polític relativament estable i un nivell d'alfabetització raonablement elevat que arriba al 64%. D'aquesta manera, el país ofereix un entorn favorable al desenvolupament de proves pilot en tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) aplicades a zones marginales. Aquest és el cas d'Uganda Connect (Uconnect)³.

Uconnect va ser, en un principi, un projecte d'alfabetització digital. Després d'una primera fase formativa, el projecte va

Martí Petit

Cap de redacció de Quaderns del CAC

ampliar els seus objectius i va començar a donar serveis de connexió a la xarxa. Així, amb l'ajuda de donants internacionals, aquest grup de voluntaris va començar a modernitzar el país. En paraules de Kelly Mitchell, responsable d'Ukhozí Prod., realitzadora del documental sobre Uconnect, "la gent d'aquest fèrtil país necessitava desesperadament la capacitat de comunicació d'Internet, per poder remuntar així el pessimisme en què havien caigut les capes emergents del país".

És evident que plantejar un programa d'accés a les TIC a Uganda presenta serioses dificultats objectives, com les infraestructures en telecomunicacions, els terminals de PC o l'educació mitjana de la població. En tot cas, Uconnect va trobar en l'escepticisme del Govern el primer obstacle "objectiu". El pas inicial de l'organització per captar la seva complicitat va ser la instal·lació d'una xarxa local a la seu del Ministeri d'Educació i Esports, i un cicle formatiu per a ministres i personal tècnic sobre com utilitzar Internet per augmentar la productivitat. A partir d'aquí, Uconnect va començar la seva tasca formativa entre la població.

L'equip va començar el programa "Ensenya l'ensenyant", amb només vint-i-cinc ordinadors a tot el país i una connexió a Internet. Es tractava de formar futurs ensenyants ugandesos per *capil·laritzar* les capacitats i els coneixements. El programa va tenir tant d'èxit que Uconnect va rebre l'encàrrec de gestionar els Telecentres Multiusos Comunitaris (Multipurpose Community Center, MCT), per part del consorci internacional que havia engegat la iniciativa. Dins d'aquest consorci hi havia, entre d'altres, la United Nations Education, Science and Culture Organization (UNESCO), la International Telecommunication Union (ITU) o l'International Development Research Center (IDRC).

El 1999, aquest consorci d'entitats locals i internacionals va crear el primer MCT a Nakaseke, una petita ciutat de 30 mil habitants a cinquanta quilòmetres de la capital, Kampala. Aquest centre, a més d'oferir tots els serveis habituals d'un cibercafé convencional (connexió a Internet, impressora, escàner, televisió, vídeo i fotocopiadora), també ofereix cursos de formació per a la població, dirigits per Uconnect. A més, el fet que aquest centre estigui a la biblioteca pública de Nakaseke fa que el projecte arrelí en una realitat concreta, multiplicant-ne els seus efectes formatius.

Tot i que l'ús de les TIC no és la panacea per resoldre els

problemes quotidians de la societat ugandesa, és evident que els beneficis d'aquestes polítiques tenen efectes a llarg termini. En aquest sentit, és encara prematur fer una valoració sobre els efectes de l'MCT sobre la població local. De tota manera, una enquesta dels organitzadors va mostrar que el públic potencial d'aquest centre arriba al 44,2 per cent de la població de la regió, dels quals el 60 per cent provenen de zones rurals del voltant. S'han obert altres centres a part del de Nakaseke, com per exemple els de Nabweru i de Bunyoro, dues poblacions perifèriques d'Uganda.

Consolidada la fase formativa gràcies als MCT, Uconnect es va plantejar la possibilitat de connectar la població ugandesa a les TIC. Aprofitant l'experiència del World Food Program (WFP), Uconnect va decidir d'utilitzar un sistema similar per superar la barrera de les infraestructures i connectar les zones rurals a Internet. En efecte, el 1994 el WFP va començar a utilitzar mòdems de ràdio d'alta freqüència per enviar correus electrònics des de zones rurals remotes, per tal de coordinar les operacions logístiques de les seves campanyes d'arreu del món. Així, Uconnect va optar per una tecnologia similar per superar les greus mancances en infraestructura del país. A més, va establir un conveni perquè el WFP col·laborés connectant escoles, hospitals i centres de difusió d'informació agrícola.

El 1997 va fer-se realitat la primera prova pilot de correu electrònic basada en ràdio d'altra freqüència (HF, en denominació tècnica) a Arua, un poble rural a uns cinc-cents quilòmetres al nord de Kampala. Aquesta prova va ser un èxit, i va demostrar que aquest tipus de transmissió pot servir com a tecnologia viable de connexió en zones privades de les infraestructures més bàsiques. El disseny d'aquesta prova preconfigurava un model viable de telecomunicacions a Uganda que fos el catalitzador de tecnologies d'accés de banda més ampla. En l'actualitat, Uconnect ja treballa en projectes de connexió que utilitzen GSM (Global System for Mobile Communications) o xarxes de transmissió del senyal per microones. Més enllà dels beneficis directes d'aquest projecte, Uconnect contribueix a la presa de consciència del Govern sobre l'accés universal a la societat de la informació per a tots els ciutadans d'Uganda.

D'altra banda, convé destacar que un factor d'èxit de la xarxa de transmissió per ràdio HF han estat les sinergies

amb altres projectes o institucions. És el cas, per exemple, del centre de transmissió creat el 1999 a la frontera amb la República Democràtica del Congo. Gràcies a un ordinador portàtil alimentat amb energia solar, el centre oferia serveis de correu electrònic via connexió de ràdio HF a l'hospital Kihihii, institució que al seu torn oferia al telecentre fluid elèctric permanent. Aquesta col·laboració entre el centre i l'hospital va facilitar l'expansió del primer, que, a finals del 2003, ja comptava amb una dotzena d'ordinadors. A canvi, l'ús d'Internet per part del personal hospitalari va facilitar la instal·lació d'una antena per a GSM a l'àrea.

Salut i medi ambient

Precisament, l'anomenada e-medecina és una altra aplicació fonamental de les TIC per al desenvolupament social. La circulació creixent d'informació mèdica a través de la xarxa ha facilitat la diagnòsi de malalties i tractaments. Així com en el sector de l'educació, l'accés a un sistema de salut pública continua marcant un abisme entre els països més avançats i moltes parts del món, especialment Àfrica i el sud-est asiàtic. La població d'aquestes zones perifèriques de la societat global té una mancança en atenció mèdica i, per tant, la telemedicina i els serveis digitals de salut hi poden tenir una importància cabdal. De fet, eines com Internet, CD-Roms, càmeres digitals o bases de dades electròniques proveeixen formació i informació a personal mèdic en moltes zones marginades.

De fet, una part molt important de la població activa dels països en vies de desenvolupament presenta uns percentatges alarmants en contagi de sida, malària i altres malalties mortals. Així, aquests països es veuen privats d'una part important de la seva força productiva, que està afectada per problemes de salut. Proveint informació mèdica bàsica a moltes zones del món, les TIC poden facilitar instruments per pal·liar epidèmies, que són causa de patiment de molts éssers humans i són també una amenaça per al desenvolupament social i econòmic.

Conscient dels efectes negatius que van associats a una distribució desigual de la informació mèdica arreu del món, el secretari general de l'Organització de les Nacions Unides, Koffi Annan, va instar l'Organització Mundial de la Salut (OMS) a pal·liar la fractura digital en temes de salut. A

aquests efectes, l'OMS va llançar la Health InterNetwork, un projecte de set anys amb un pressupost de 150-200 milions de dòlars, i que ha estat consultat amb els agents públics i privats, organitzacions internacionals i organitzacions no governamentals (ONG). La Health InterNetwork⁴ té tres eixos de treball:

- Creació de continguts: l'OMS treballarà amb grups acadèmics, el sector privat i socis locals en la creació d'un portal d'Internet, que proveeixi d'accés a informació d'alta qualitat i contextualitzada a grups marginats de cada país. En la mesura de les possibilitats, el portal oferirà la informació en llengües locals o regionals.
- Connectivitat: la Health InterNetwork pretén establir 10 mil punts d'accés a Internet arreu del món al llarg dels propers set anys, amb el suport d'altres agències com el Programa per al Desenvolupament de les Nacions Unides (UNDP, en les inicials angleses). L'OMS treballarà estretament amb ONG i socis locals per tal de crear, gestionar i mantenir els centres i els continguts informatius.
- Formació: el programa persegueix una sostenibilitat sobre el territori, de manera que és fonamental que siguin els mateixos destinataris els gestors a mig termini de tots els recursos creats.

En aquesta temàtica, és remarcable la tasca duta a terme per HealthNet⁵, una ONG que proveeix de continguts de salut i serveis d'Internet al Nepal. La situació de l'atenció sanitària en aquest país és especialment pobre. Així, segons dades de l'UNDP, la mortalitat infantil per cada mil naixements era de setanta-cinc l'any 1999, mentre que, per comparar, a Sri Lanka era de tan sols disset. La proporció de metges en relació amb la població també presenta dades molt contrastades: el Nepal, l'any 1993, comptava segons la mateixa font amb cinc metges per cada cent mil habitants, mentre que el Paquistán en tenia cinquanta-dos.

La primera tasca d'aquesta ONG radicada a la Universitat de Tribhuvan, a la capital Katmandú, és superar l'aïllament dels professionals mèdics mitjançant la creació d'una xarxa d'organitzacions connectades per una tecnologia de comunicació apropiada, simple i barata. Una de les especificitats de HealthNet és, a més de ser una finestra a la literatura mèdica internacional, la d'oferir recursos per a les malalties que tenen una incidència especial en la població local. Així, per exemple, el principal problema en la

salut pública nepalesa és la contaminació de l'aigua i els seus efectes sobre la població, i HealthNet proporciona dades, estudis i informació preventiva en relació amb aquesta matèria.

Pel que fa a la diversitat cultural, HealthNet té una particularitat afegida. Aquesta ONG està compromesa en l'estudi i conservació de la medicina tradicional del Nepal, circumstància que afavoreix un manteniment dels valors culturals propis, no tan sols des d'un punt de vista dels coneixements, sinó també, de forma indirecta, de la concepció de la salut i del benestar.

Internet i altres TIC també serveixen com a plataformes per a la informació i la difusió de coneixements sobre medi ambient. És el cas de Ranet⁶, un projecte que combina ràdio i Internet per difondre informació relacionada amb el temps i la climatologia al llarg i ample d'Àfrica. D'aquesta manera, Ranet ajuda comunitats marginades a interpretar les previsions i la informació meteorològica i mediambiental. Atès que la meteorologia juga un paper fonamental en les comunitats humanes de quasi tot Àfrica, amb qüestions relatives a l'agricultura, la salut o les migracions per catàstrofes naturals, Ranet és una eina fonamental d'ajuda a aquestes àrees.

Però Ranet, que compta amb el suport d'institucions com el Centre Africain des Applications de la Météorologie pour le Developpement, també ofereix altres serveis. Per exemple, permet que comunitats perifèriques tinguin accés al correu electrònic, gràcies a la xarxa de satèl·lit gestionada per Volunteers in Technical Assistance (VITA).

e-educació

Donats els recursos limitats de què disposen els països en desenvolupament, les TIC ofereixen una oportunitat única com a suport educatiu. A molts països amb serioses dificultats econòmiques trobem iniciatives de desenvolupament centrades en un ús comunitari de les TIC, que pretenen innovar el sistema educatiu de la regió.

En aquest sentit, cal destacar l'experiència duta a terme pel Centre de Tecnologia Adaptada als Invidents (Adaptive Technology Centre for the Blind, ATCB)⁷. Aquesta ONG d'Etiòpia dóna assistència a invidents i persones amb visió reduïda per tal d'integrar-los a la societat de la

informació. Les seves tasques són fonamentalment formatives i de transcripció al codi Braille del material acadèmic i professional bàsic. Gràcies a la informatització dels processos de transcripció, el procés és molt més ràpid que el tradicional, que fins ara es feia de forma gairebé artesanal.

Dues agències de les Nacions Unides aporten el *know-how* necessari a l'ATCB, mentre que la UNESCO desenvolupa la formació i el material curricular, i la Unió Internacional de Telecomunicacions (ITU) s'encarrega d'aportar el programari (*software*) i l'equipament. Segons la International Eye Foundation, una entitat amb seu als EUA, hi ha 45 milions d'invidents al món, la majoria dels quals viu a Àfrica. En concret, el darrer cens d'Etiòpia indica que hi ha més de 500 mil invidents. Això no obstant, la capacitat d'impuls del govern local és molt pobra. Són massa els problemes que han d'afrontar les autoritats tant federals com regionals com per poder dedicar recursos a la integració d'aquest col·lectiu. Per això, és fonamental que aquestes iniciatives comptin amb el treball de les ONG i el finançament d'organismes internacionals per poder tirar endavant la seva tasca.

Iniciatives populars

Però, sens dubte, una de les principals aportacions de la societat de la informació són les oportunitats per a la participació ciutadana i per a una relació més exigent entre el ciutadà i el governant. I és aquí on, si s'aprofiten degudament les possibilitats de les TIC, es pot aprofundir en la descentralització del poder i en la democratització de la societat.

Així, a les remotes Illes Salomó, enmig de l'oceà Pacífic, trobem People First Network (PFnet)⁸, una ONG emmarcada dins de la Rural Development Volunteers Association, que ofereix connexió a Internet mitjançant transmissió de ràdio per ona curta. Aquesta tecnologia permet que des de totes les illes de l'arxipèlag, disperses en una superfície de milers i milers de quilòmetres quadrats, els habitants tinguin accés al correu electrònic utilitzant un simple ordinador i energia solar.

PFnet és, de fet, l'únic sistema viable de connexió amb el món exterior per als habitants de les Illes Salomó. Per a les

poblacions més remotes, l'única solució tècnicament viable són les ones de ràdio o la telefonia per satèl·lit. Però mentre aquest darrer sistema és inassumiblement car, la connexió per ràdio d'ona curta ofereix solucions a costos raonables. D'aquesta manera, i gràcies a l'ajuda financera del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (UNDP), PFnet no tan sols ha abastit de correu electrònic la població local sinó que, a més, ha generat sinergies en els camps de l'educació, la sanitat, els negocis i el sector pesquer.

Un exemple particularment interessant pel fet que a l'ús massiu i democratitzador de les TIC és Filipines. En efecte, segons la International Telecommunication Union (ITU), la societat filipina és la principal usuària del món d'SMS (Short Messaging Service), amb el 10% del tràfic mundial i 50 milions de missatges al dia (dades de desembre del 2000)⁹. L'hàbit del "txting" (enviar missatges per mòbil) forma part ja de la cultura quotidiana d'aquest país i ha creat una forma d'expressió nova, el *taglins*, híbrid entre l'anglès i el tagalog, la llengua pròpia de Filipines, que utilitza caràcters llatins.

Una de les raons per aquesta explosió en l'ús d'SMS són els preus. A l'inici, aquest servei era gratuït. Després d'introduir una taxa per estimular el "txting responsable", que també va permetre importants ingressos a les operadores de telecomunicacions, l'SMS continua sent vuit vegades més barat que un minut de trucada convencional. D'altra banda, la missatgeria per mòbil ofereix serveis de valor afegit des dels seus inicis (informació de la borsa, ajuda didàctica per a estudiants, prediccions astrològiques o missatges bíblics). Aquest fenomen té, finalment, implicacions interessants com a precursor de l'accés a Internet via mòbil.

Una altra implicació de l'ús massiu d'SMS a Filipines té un caràcter marcadament social. A principis del 2001, aquest servei va jugar un paper fonamental en la revolta anomenada "People Power 2", en què els filipins van coordinar les seves manifestacions via SMS. Això va produir un moviment social imparabile, que va propiciar la dimissió de l'aleshores president Estada¹⁰. Aquest exemple ens demostra, una vegada més, que l'ús de les TIC pot tenir conseqüències positives per a la participació ciutadana i l'aprofundiment de la democràcia.

Crida a la participació de la societat civil al procés de la CMSI

És en aquest context, sovint desarticulat i fins i tot magmàtic, que el Consell de l'Audiovisual de Catalunya coorganitza, en el marc del Fòrum Universal de les Cultures 2004, la conferència internacional "Internet, diversitat cultural i mitjans de comunicació". Aquesta conferència està especialment orientada a la participació de la societat civil, el sector més dinàmic, sobretot als països en vies de desenvolupament, en la tasca d'introduir i estendre la societat de la informació. Tot sovint, la manca de recursos i dificultats de tot ordre, fan que organitzacions no governamentals i entitats d'aquest tipus s'hagin d'inventar solucions imaginatives i poc convencionals, que més tard són adoptades per les institucions oficials. En aquest sentit, doncs, són un banc de proves de *polítiques digitals*.

Tal com es va veure a la primera fase de la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (CMSI), que tingué lloc a Ginebra el mes de desembre passat, és precisament la societat civil, en una aliança estratègica amb les autoritats locals i organismes multilaterals (com per exemple les agències de les Nacions Unides), l'agent més implicat i eficaç per aconseguir una societat de la informació oberta i universalitzada.

Per això, és cabdal l'intercanvi d'informació, coneixements i experiències, massa sovint poc interconnectades. I a tal fi, l'organització de l'esmentada conferència internacional fa una crida a la participació de tots aquells experts i entitats que vulguin fer la seva contribució. D'aquesta manera, no tan sols interessa l'anàlisi teòrica, sinó també la descripció de casos concrets que adopten estratègies adequades a cada realitat local. Estem convençuts que les polítiques digitals no es faran mitjançant decrets governamentals, sinó que serà el dinamisme de la mateixa societat qui exercirà de motor de la societat de la informació.

Web de la conferència internacional "Internet, diversitat cultural i mitjans de comunicació".

Barcelona, 9 - 11 setembre 2004.

www.wsis-cac-bcn2004.org

Notes

1. www.wsis-cac-bcn2004.org
2. www.itu.int/wsis/documents/doc_single-en-1160.asp
3. www.uconnect.org
4. www.healthinternetnetwork.org
5. www.healthnet.org.np
6. www.ranetproject.net
7. www3.sympatico.ca/tamru/
8. www.peoplefirst.netsb/General/PFnet.htm
9. www.itu.int/ITU-D/ict/cs/philippines/material/PHL%20CS.pdf
10. ZIELENZIGER, M. "Across the Philippines. Fast-Flying Fingers Tipe Messages on Cell Phones, Fuelling a Middle-Class Revolt Against President who is Charged with Graft Movement ti Impeach Estrada Accelerated be New Technology". A: *San Jose Mercury News*, 12 de desembre de 2000.